

УДК 378.183

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ АБІТУРІЄНТІВ ДО НОВИХ УМОВ ПРОТЯГОМ НАВЧАННЯ НА ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Довгоп'ят О.,
м.Київ

Сучасне інформаційне суспільство зумовлює формування цілей освіти не тільки на рівні держави, а на міждержавному, міжнаціональному рівні. Інтеграція у Болонський процес має сприяти мобільності студентів та розширенню можливостей працевлаштування випускників навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у будь-якій з країн-учасниць міжнародної угоди.

Сьогодні у вищій школі України навчається велика кількість громадян із зарубіжних країн. За даними Міністерства освіти та науки України, у 2008 році у нашій країні навчалося близько 40 тисяч іноземних студентів. З кожним роком їх приїжджає все більше, і щороку кількість іноземних студентів в Україні зростає на 10% [3].

Цей контингент вимагає до себе особливої уваги перш за все тому, що іноземні абітурієнти (це в основному молоді люди старшого юнацького віку, які щойно здобули середню освіту у себе на батьківщині), потрапляючи у нові для них умови життя, залишаються сам-на-сам зі своїми проблемами і тому переживають великі труднощі. Процес адаптації до студентського життя – доволі складний, навіть якщо навчаєшся у рідній країні. Але він протікає ще складніше, якщо навчання продовжується не на батьківщині абітурієнта, а в іншому мовному та соціально-культурному середовищі [4, с.80; 8, с.225].

Навчання в Україні абітурієнти-іноземці починають на підготовчих факультетах – формах спеціальної підготовки до навчання у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації. На підготовчих факультетах відбувається адаптація іноземних абітурієнтів до нових для них соціальних умов, що склалися в Україні: тут вони знайомляться з життям, культурою та побутом нашої країни, вивчають мову викла-

дання та загальноосвітні предмети, необхідні для вступу на перший курс вищої школи. Саме від того, як пройде адаптація іноземних абітурієнтів протягом навчання на підготовчому факультеті, залежить успішність їхнього навчання на основних факультетах вищої школи.

На навчання на підготовчі факультети України приїжджають абітурієнти з різних країн світу (найчастіше з країн Азії та Африки). Всі вони являються носіями різних мов та культур, мають різні релігійні погляди, політичні переконання, психічні та етнічні особливості. Для багатьох з них видається незвичним клімат країни, в яку вони прибули на навчання. До того ж системи освіти в Україні та інших країнах відрізняються одна від одної як за змістом, так і методикою викладання. Ці фактори призводять до того, що іноземні абітурієнти, потрапляючи у чужу країну, стикаються з новими реаліями, тому переживають стрес, пов'язаний з необхідністю адаптації до нових соціальних, культурних, кліматичних, мовних, навчальних та інших умов [1; 7; 8].

Триває період соціально-психологічної адаптації у громадян із зарубіжних країн, як підкреслюють дослідники (І. Н. Дуднік, Л. І. Рибаченко, Є. Ю. Рождественський), у середньому півтора-два роки, що потрібно враховувати, організовуючи навчання на підготовчих факультетах та у вищій школі [6, с.99-100; 7, с.200-201; 8, с.225].

Проблеми адаптації іноземних абітурієнтів протягом навчання на підготовчому факультеті розглядаються у статтях А. Я. Алєєвої, Д. Г. Арсенєва, Т. Г. Афоніної, М. І. Вітківської, І. Н. Дуднік, Н. К. Желябіної, А. В. Зінківського, Л. І. Рибаченко, Є. Ю. Рождественського, Л. О. Смолякової, І. В. Троцук, В. М. Чорного, Т. Г. Якутіної та ін.

Аналіз літератури з теми дослідження та власний педагогічний досвід викладацької роботи на підготовчому факультеті дозволили визначити основні проблеми процесу адаптації іноземних абітурієнтів до нового середовища. Серед них виділяють такі:

1. Адаптація до чужого соціального середовища.

Адаптація громадян із зарубіжних країн до чужої країни, її політики, культури, звичаїв, традицій. Освоєння незнайомого соціального середовища, в яке потрапляють іноземні абітурієнти, – дуже складний соціальний процес. Одразу після прибуття в Україну вони перебувають у стані «культурного шоку». Психологічний дискомфорт у них (особливо у представників ісламських країн) викликає безкультурність громадян України на побутовому рівні (розпивання алкогольних напоїв та влаштування бійок у громадських місцях, неохайність тощо). У цій ситуації абітурієнт-іноземець шукає можливість зберегти звичний для нього спосіб життя.

2. Адаптація до самостійного дорослого життя у чужій країні.

З цією необхідністю зіштовхуються всі іноземні абітурієнти, що прибувають на навчання у чужу країну, адже їхні рідні та друзі залишаються на батьківщині. Тут на перший план виступає необхідність самостійної регуляції власної поведінки, необхідність самостійного прийняття дорослих рішень та задоволення своїх щоденних потреб, те, що на батьківщині за них робили їхні матері-домогосподарки.

3. Адаптація до нових кліматичних умов та змін у часі.

4. Адаптація до нового способу життя.

Процес адаптації починається з першого ж дня перебування абітурієнта у нашій країні, адже його спосіб життя, що склався на батьківщині, вступає у специфічні відносини із суспільними нормами в Україні. Якщо на батьківщині іноземні абітурієнти проживали у сім'ях (як правило, заможних), де для них було створено всі умови, де їм допомагали і за ними доглядали матері-домогосподарки, по місту вони пересувалися на власному автомобілі або ж на автомобілі батька і т.п., то в Україні вони проживають, як правило, у студентському гуртожитку (разом з іншими іноземними та українськими студентами), в одній кімнаті з незнайомою їм людиною.

Це ж стосується і рівня життя в Україні. Абітурієнти із Ірану розповідають, що, якщо після зливи вода на вулицях не стікає у водостоки, утворюючи величезні калюжі біля тротуарів, у результаті чого громадянин промочує ноги, він може подати скаргу до суду на комунальну службу міста та отримати відповідну компенсацію. Для нашої країни, на превеликий жаль, таке ставлення до громадян залишається нереальним. І це не поодинокий приклад.

5. Адаптація до інтернаціональної групи.

У навчальних групах на підготовчих факультетах навчаються абітурієнти з різних країн. Кожен із них – носій своєї культури. Досить часто трапляється так, що представники різних країн вороже ставляться один до одного (наприклад, абітурієнти із Ірану та Іраку), що зумовлено історичними подіями минулих років (згадаємо війну між Іраном та Іраком, яка тривала вісім років (1980 - 1988 рр.), ще й до сьогоднішнього дня у цих країн досить напружені відносини).

Міжкультурне спілкування в інтернаціональних навчальних групах вимагає від абітурієнтів знання культур одногрупників та викликає потребу у вихованні толерантного ставлення до представників інших культур.

6. Дидактична адаптація.

Серед факторів дидактичної адаптації можна виділити об'єктивні та суб'єктивні. До перших відносять наступні чинники:

- відмінності у системах освіти, змісті набутих на батьківщині знань, який дещо відрізняється від того, який наявний в Україні, методах і формах навчання, контролю знань;
- необхідність навчання та спілкування абітурієнтів-іноземців українською (державною) чи російською мовою (на сьогоднішній день частина навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації проводить навчання іноземних студентів російською мовою);
- стислі строки навчання;
- фонові показники (вік, стан здоров'я і т.п.).

До суб'єктивних факторів відносять індивідуально-психологічні особливості абітурієнтів та особистий стиль діяльності [5, с.156-157].

Головним завданням підготовки іноземних абітурієнтів є оптимізація педагогічного впливу на їхню готовність до навчальної діяльності. Таким чином, виявивши проблеми адаптації абітурієнтів-іноземців до нових соціокультурних умов, ми маємо визначити чинники, що здатні позитивно впливати на процес адаптації абітурієнта.

Іншими словами, метою нашого дослідження є визначення шляхів оптимізації процесу адаптації іноземних абітурієнтів.

Одним із перших кроків до адаптації громадян із зарубіжних країн є вивчення української/російської мови як засобу спілкування з людьми іншої культури. Оволодіння мовою навчання є важливою складовою соціально-психологічної адаптації абітурієнтів [1, с.22; 7, с.204].

Як показує практика, після десяти місяців навчання (а іноді, це ще коротший термін) на підготовчому факультеті рівень мовної компетентності іноземних абітурієнтів значно підвищується, але він все ж недостатній для нормальної навчальної діяльності на основних факультетах вищої школи. Практично всі іноземні студенти відзначають, що їм важко працювати з навчальною літературою, слухати лекції та виступати на семінарах.

Ефективність навчальної діяльності та процесу адаптації іноземних абітурієнтів суттєво підвищуються, якщо викладачі, куратори академічних груп, вихователі ознайомлені із соціальними, етнічними, релігійними та психологічними особливостями конкретних народів та враховують національні й етнокультурні особливості кожного іноземного абітурієнта як представника певної нації. Кожен викладач має бути ознайомленим зі звичаями та законами батьківщини абітурієнтів.

Ефективність навчальної діяльності та процесу адаптації іноземних абітурієнтів залежить також від врахування індивідуальних особливостей абітурієнтів.

Формування позитивної мотивації навчання (відображення значущості навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією, потреба у нових знаннях тощо).

Уважне ставлення з боку викладачів та керівництва до кожного абітурієнта. Навчання на підготовчому факультеті слід забезпечити педагогічно доцільними виховними методами зниження рівня тривожності абітурієнта, його невпевненості у собі, своїх силах та можливостях, підтримати формування почуття задоволення собою, своїми досягненнями, відносинами з одногрупниками, викладацьким колективом.

Якщо абітурієнт-іноземець не відчуває підтримки з боку керівництва та викладацького колективу, у нього з'являються сумніви щодо правильності вибору навчання за кордоном, він починає припускати помилок, не знаходить спільної мови з одногрупниками та куратором, погіршується рівень засвоєння нових знань. Це може призвести до небажаного, але вірогідного результату – абітурієнт замикається у собі, перестає відвідувати заняття, потім залишає країну навчання та повертається на батьківщину.

Велике значення має наявність теплої доброзичливої атмосфери у групі.

Якщо викладач зможе правильно зрозуміти психологію абітурієнта, який перебуває у стані «культурного шоку», якщо йому вдасться знайти з ним психологічний контакт, якщо викладач буде проявляти інтерес до звичаїв та культури країни, звідки прибули абітурієнти, цікавитися повідомленнями про їхні сім'ї та друзів, то він зможе створити доброзичливу атмосферу у групі, що також сприятиме прискоренню процесу адаптації [1, с.23].

Враховуючи, що найважчий період адаптації іноземних абітурієнтів припадає на перший рік їхнього життя в Україні, куратори груп мають включити у свою педагогічну діяльність два важливі компоненти: пізнавально-навчальний та розважально-видовищний [2]. Велика роль у цих умовах належить позааудиторній роботі.

На підготовчих факультетах організуються екскурсії різноманітної тематики. Перша з них, як правило, передбачає знайомство з районом проживання іноземних абітурієнтів, з гуртожитком, магазинами та транспортом.

Пізніше організуються екскурсії містом, де навчаються абітурієнти-іноземці (як правило, це центральна частина міста), та іншими містами України. Організовується спільне відвідування театрів, виставок, музеїв тощо.

Всі форми роботи з іноземними абітурієнтами мають забезпечити поглиблення рівнів монологічного та діалогічного мовлення. Тут акцент робиться на психологічних моментах: заохочується участь абітурієнтів у діалозі, схвалюється бажання абітурієнтів спілкуватися мовою навчання.

Організовується спільний похід абітурієнтів і куратора групи у магазин, аптеку тощо. Викладач допомагає студентам у виборі продуктів харчування, одягу, медикаментів і т.п., вчить абітурієнтів будувати діалоги з продавцями, фармацевтами.

Сприятливо впливає на адаптацію іноземних абітурієнтів і поїздка групи чи груп під керівництвом кураторів на пікнік, де відбувається спілкування у неформальній обстановці.

Влаштовуються зустрічі, корисні для набуття необхідної інформації, з керівництвом факультету з метою вирішення важливих проблем, по закінченню навчання на підготовчому факультеті організуються зустрічі з деканами

факультетів навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, куди хочуть вступати іноземні абітурієнти на навчання тощо.

Як відзначають дослідники, абітурієнти краще пристосовуються до нового середовища через творчість. Тільки тоді адаптація буде ефективною і стійкою, коли вони братимуть активну участь у навчальному процесі. Саме тому викладачі підготовчих факультетів мають залучати абітурієнтів до активної участі у новорічних концертах та університетських вечорах.

Напередодні великих українських свят, у тому числі релігійних, у групі варто організувати бесіди для ознайомлення іноземних абітурієнтів з традиціями та культурою країни, у якій вони навчаються. Абітурієнти з цікавістю пізнають людей, звичаї, побут, історію та релігійні особливості України. Вони також із великим задоволенням розповідають про свої національні свята та традиції.

Цій же меті підпорядковане й вивчення лінгвоукраїнознавчих текстів на заняттях факультету.

Навчання в інтернаціональних групах та проживання у гуртожитку також сприяють прискоренню процесу адаптації. Це спонукає іноземних абітурієнтів спілкуватися між собою (представниками різних країн і носіями різних мов) мовою, яку вони вивчають в Україні.

Оскільки всі іноземні абітурієнти відчувають труднощі у навчанні, на підготовчому факультеті необхідно організувати індивідуальні консультації з різних предметів, які вивчаються.

Також, у межах чинників, що сприяють процесу адаптації іноземних абітурієнтів, наша держава має приділити серйозну увагу питанням реальної безпеки іноземців, адже вони говорять про постійне почуття небезпеки і про те, що переживають страх, перебуваючи на вулиці, вокзалі, базарі тощо.

Аудиторна та позааудиторна робота на підготовчому факультеті, спланована таким чином, робить життя іноземних абітурієнтів насиченим і цікавим, знайомить їх з традиціями та культурою нашої країни, вчить поважати традиції, цінності, норми та, в свою чергу, допомагає їм адаптуватися до нового соціокультурного оточення.

Отже, з метою розвитку міжнародних освітніх зв'язків нашої країни з іншими країнами світу необхідно дбати про адаптацію іноземних громадян, що прибувають на навчання до України. Ефективність навчання іноземних абітурієнтів залежить від того, наскільки успішно вони пристосовуються до нового соціального середовища. Особливої уваги варто приділяти процесу їхньої адаптації під час навчання на підготовчому факультеті, адже це початок здобуття вищої освіти. Саме від того, як пройде процес адаптації іноземних абітурієнтів протягом навчання на підготовчому факультеті, залежить успішність їхнього навчання на основних факультетах вищої школи. Необхідно враховувати всі проблеми процесу їхньої адаптації та використовувати педагогічно доцільні виховні заходи, які б допомогли абітурієнтам швидше включитися у новий колектив, налагодити відносини з їхніми одногрупниками та викладачами.

У подальшому планується розробка програми адаптації іноземних абітурієнтів до навчання у вищих освітніх закладах України.

Література та джерела

1. Афонина Т.Г. Учебный процесс как основное звено в социальной адаптации иностранных учащихся / Т.Г.Афонина, Н.К.Желябина // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С.22-26
2. Батанина Н.А. Проблемы адаптации иностранных студентов и пути их решения в НГУЭУ [Электронный ресурс] / Нина Анатольевна Батанина. – Режим доступа: <http://nsaem.ru/Science/Publications/Science_notes/Archive/2008/1/453.pdf> – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Іноземні студенти привозять до України 120 мільйонів доларів на рік за свою освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.newsru.ua/ukraine/27nov2008/dengistyd.html>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Рыбаченко Л.И. Аспекты психолого-педагогической деятельности на довузовской форме обучения иностранных граждан / Лидия Ивановна Рыбаченко // Теория и практика обучения иностранных студентов в современных условиях: Тез. докл. междунар. науч.-практ. конф., 3-5.09.2003г. / Донецкий нац. ун-т. Международный факультет. – Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2003. – С.80-83
5. Смолякова Л.О. Факторы дидактической адаптации иностранных учащихся при обучении на подготовительных факультетах / Л.О.Смолякова // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 156-162
6. Дудник И.Н. Социально-психологическая адаптация иностранных студентов и основные пути ее реализации [И.Н.Дудник, В.В.Томаш, Е.Ю.Рождественский, Б.Б.Ивнев] // Теория и практика обучения иностранных студентов в современных условиях: Тез. докл. междунар. науч.-практ. конф., 3-5.09.2003 г. /Донецкий нац. ун-т. Международный факультет. – Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2003. – С.99-102
7. Черний В.И. Социально-психологическая адаптация как фактор, способствующий профессиональной подготовке иностранных студентов [В.И.Черний, Е.Ю.Рождественский, И.Н.Дудник и др.] // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С.199-207
8. Якутіна Т.Г. Особливості соціально-психологічної адаптації іноземних студентів та вплив організаційно-виховних заходів на її прискорення / Т.Г.Якутіна, Н.К.Желябіна, Є.Я.Швець // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С.224-232

У статті розглядаються проблеми адаптації іноземних абітурієнтів у процесі навчання на підготовчих факультетах та шляхи оптимізації цього процесу.

Ключові слова: адаптація, іноземні абітурієнти, підготовчі факультети.

В статье рассматриваются проблемы адаптации иностранных абитуриентов в процессе обучения на подготовительных факультетах и пути оптимизации этого процесса.

Ключевые слова: адаптация, иностранные абитуриенты, подготовительные факультеты.

The author of the article has considered the issues of adaptation of foreign higher school entrants in the process of studying on preparatory departments as well as ways of optimisation of this process.

Key words: adaptation, foreign school-leavers, preparatory departments.